

ДЕЯКІ ЗАУВАГИ ДО ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ СПОРТИВНОЇ ТЕРМІНОГРАФІЇ

SOME NOTES ON THE HISTORY OF UKRAINIAN SPORTS TERMINOLOGY

Шутак О.С.,

orcid.org/0000-0002-9871-2561

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри філології імені Якіма Яреми

Львівського національного університету ветеринарної медицини

та біотехнологій імені С.З. Гжицького

Череповська Т.В.,

orcid.org/0000-0001-9963-4537

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри філології імені Якіма Яреми

Львівського національного університету ветеринарної медицини

та біотехнологій імені С.З. Гжицького

У статті аналізується українська спортивна термінографія від її зародження до сьогодення. Здійснено етапування шляху фахової лексикографії за історично-політичним принципом, де кожен період відзначено досягненнями у царині спортової термінографії. Акцентується увага на постатях, які долучилися до творення фізичної культури на українських землях та, особливо, спортивного терміна – найважливішого елемента науки про спорт. Зазначено, що початки спортивної термінології слід вбачати ще у часи Руси-України, про що нам свідчать літописи, у яких збережено відомості про забави та ігри давніх українців. Вважаємо, що цінним джерелом спортивної термінографії «доісторичного» періоду є український фольклор, який є усною скарбницею надбань нашої культури та свідченням її розвитку у середньовічну добу. Тяглість спортивної традиції простежуємо і у часи козаччини, де у чужоземних авторів натрапляємо на згадки про вправлення козаків у стрільбі, бігу, плаванні, їзді верхи тощо. Найбільшим поштовхом до витворення спортивної термінології були товариства «Сокіл», «Січ», «Сокіл-Батько», які були осередком виховання не лише тіла, а найперше – національного духу українців. Зосереджено увагу на постаті Івана Боберського, якому відводиться провідна роль у постанні національної спортової термінології. Відзначено досягнення у царині лексикографії Інституту української наукової мови при ВУАН, де було укладено більше 30-ти глосаріїв наукової термінології різних галузей знань. Пояснюємо причини великої перерви в українській термінографії наслідками лінгвоциду та згубної політики СРСР. Аналізуємо розквіт спортивної термінографії у часи відновлення незалежності України та обґрунтовуємо потребу сучасного комплексного словника спортивної термінології.

Ключові слова: спорт, фізична культура, спортивна термінологія, українська спортивна термінографія, глосарій, словники спортивної термінології.

The article analyzes Ukrainian sports terminology from its inception to the present. The path of professional lexicography is staged according to the historical-political principle, where each period is marked by achievements in the field of sports terminology. Attention is focused on the figures who contributed to the creation of physical culture in Ukrainian lands and, especially, the sports term – the most important element of sports science. It is noted that the beginnings of sports terminology should be seen in the times of Rus-Ukraine, as evidenced by the chronicles, which preserve information about the pastimes and games of ancient Ukrainians. We believe that a valuable source of sports terminology of the "prehistoric" period is Ukrainian folklore, which is an oral treasury of the achievements of our culture and evidence of its development in the Middle Ages. The continuity of the sports tradition can be traced back to the times of the Cossacks, where foreign authors mention the Cossacks practicing shooting, running, swimming, horseback riding, etc. The greatest impetus for the creation of sports terminology was the societies "Sokil", "Sich", "Sokil-Batko", which were centers of education not only of the body, but first of all – of the national spirit of Ukrainians. Attention is focused on the figure of Ivan Bobersky, who is given a leading role in the emergence of national sports terminology. Achievements in the field of lexicography of the Institute of Ukrainian Scientific Language at the All-Ukrainian Academy of Sciences are noted, where more than 30 glossaries of scientific terminology of various fields of knowledge were compiled. We explain the reasons for the great break in Ukrainian terminology as a result of linguocide and the destructive policy of the USSR. We analyze the flowering of sports terminology during the restoration of Ukraine's independence and justify the need for a modern comprehensive dictionary of sports terminology.

Key words: sport, physical education, sports terminology, Ukrainian sports terminology, glossary, dictionaries of sports terminology.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими завданнями. Тема історії термінографічних досліджень, зокрема спортивних, в Україні – це мало заповнена царина наукових студій, яка зумовлена багатьма причинами: історико-політичними, соціально-культурними та,

насамперед, внутрішньомовними. Будь-яка терміносистема (спортивна не виняток) живиться з різних джерел: питомо національна лексика, запозичення з інших мов, неологізми, калькування, творення та функціонування терміна як наслідок лінгвоциду ХХ сторіччя, тощо.

Метою розвідки є систематизувати історію спортивної термінографії в Україні, окреслити процеси, які вплинули на її становлення, розвиток та сучасний стан. Нашим **завданням** є аналіз доступних термінографічних праць з фізичної культури та спорту, синтез досягнень української спортивної лексикографії за останнє сторіччя, структурування їх з урахуванням внутрішньомовних, суспільно-політичних та зовнішніх чинників.

Спортивна термінологія та термінографія є об'єктом студій багатьох науковців. Зокрема, зародженню української лексикографії, яка обслуговує сферу фізичної культури та спорту, проблемі виникнення питома національних лексем та особистостям, які долучилися до постання українського спорту та творили власне вітчизняну фахову термінологію, присвячені праці Е. Жарського, І. Процик, О. Боровскої, І. Янків, Ю. Самсона, О. Романчук, Р. Коваля, А. Сиви, Т. Данилів, С. Гайдучка [1, 2, 4, 5, 7, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 21]. Етимологію терміна студіює І. Дикань [6]. О. Ю. Молоткіна, В. Максимчук [11, 12] зосередилися на питаннях стилістичної транспозиції та функціонально-стильової диференціації новітніх запозичень, а С. Каленюк, Н. Кондратенко, К. Трофімчук [8, 9, 20] досліджують функціонування спортивних термінів у засобах масової інформації та в політичній комунікації.

В історії спортивної термінографії можна виокремити кілька етапів:

1. Емпірично-нагромаджувальний або «доісторичний».
2. Період зародження спортивної термінографії (кін. 19 – поч. 20 ст.).
3. Спортивна термінографія періоду окупації українських земель у міжвоєнний період. Спортивна термінографія 20 – 30 років 20 ст.
4. Радянський період української спортивної термінографії.
5. Спортивна термінографія часів незалежності України.

Е. Жарський у своїй статті «Фізична культура», що увійшла до Енциклопедії українознавства (1949), слушно зазначає: «Історичні обставини з давніх-давен змушували українське населення вести важку боротьбу за існування, свободу й незалежність, за свою державу. Отже, чимале значення мала фізична сила, витривалість, спритність» [7, с. 1161]. Науковець простежує культуру підтримання власного тіла у здоровій фізичній формі ще від княжих часів (полювання, народні ігри, тризна, яка супроводжувалася лицарськими змаганнями). Саме з часу Руси-України умовно бере початок «доісторичний» період. У давніх

літописних текстах зустрічаємо початки термінотворення, де є відомості про такі номінації: «біг у колі» «біг у ряді, під співи», «біг з поданими руками», «вправи в скоках», «вправи в дужанні» [7, с. 1161]. Також в іноземних середньовічних джерелах Е. Жарський натрапляє на таку інформацію: «З чужих джерел, крім загальних згадок про силу й відвагу українських чоловіків, довідуємося, що в *стрілянні з лука, плаванні, метанні списом* вони «були кращі від римлян» (Ібн Даст Х ст.)» [7, с. 1661]. Козацький період в історії термінотворення майже не досліджуваний. «З описів тодішніх мандрівників по Україні, – продовжує Е. Жарський, – та інших пам'яток довідуємося, що «козаки були добрі до війни пішої та кінної... дають собі раду на морі...» (Гамберіні, 1584 р.); Клавдій Рондо (1736) натякає на 7-річний вишкіл. Можна гадати, що в цей період Запорізька Січ і загал козацтва вправлялися в *стрілянні, фехтуванні, кулачництві, плаванні, бігу, їзді верхи, ловецтві* тощо.» [7, с. 1161]. Безперечно, всі згадані фізичні вправлення українських воїнів княжих та козацьких часів супроводжувалися конкретними лексемами на позначення дій, команд, які, найімовірніше, живилися з пласту народної мови і передавалися виключно в усній формі. На жаль, зі зрозумілих причин жодного українського спортивного термінологічного глосарію того часу ми не маємо.

Цікавим малодослідженим пластом фізичної культури українців минулого є народні забави та ігри зі спортивним навантаженням. Думаю, що це може стати темою окремого дослідження, де фольклор є джерелом інформації, визначень та наративів, якими українці позначали ту чи іншу дію, яка супроводжувала ритуали з елементами фізичної культури («Зельман», «Сербен», «Воротар», «Калита», ігри на Купала, тощо).

Таким чином, можемо констатувати, що нагромаджувально-емпіричний період тривав найдовше і став тим фундаментом, на якому постала українська спортивна термінологія та термінографія.

До кінця 19 століття рівень розвитку фізичної культури на українській землі бажав кращого. «Фізична культура, – констатує Е. Жарський, – серед старшого громадянства в XIX ст. обмежувалася на спорадично впроваджуваних вправах у ловецтві, плаванні, веслуванні, совгарстві, санкуванні, фехтуванні (студентське т-во «Січ» у Відні та «Русь» у Граці). Систематичне виховання провадилося в нар. і середній школі переважно малокваліфікованими силами» [7, с. 1161]. Такий стан справ не сприяв розвитку ні галузі, ні термінології, яка її б мала обслуговувати.

Все ж ситуація кардинально змінюється в кінці 19 – на поч. 20 ст., коли до розвитку фізичної культури та спорту долучаються видатні особистості: І. Боберський, В. Лаврівський, В. Нагірний, А. Будзиновський, Т. Франко, О. Попович, О. Тисовський. Цей період ми означаємо як час зародження спортової термінографії. Поштовхом є те, що вже у кін. 19 ст. на західноукраїнських землях у школах вводяться уроки фізичного виховання (1-2 години на тиждень) та створюються додаткові гуртки з тенісу, легкої атлетики, плавання, санкування, ковзанярства, лиж тощо. Варто зазначити, що у цей час до спорту починають заохочувати жінок, паралельно борячись з негігієнічним одягом, зокрема корсетами.

В 1887 році у Львові В. Лаврівський пише перший статут для гімнастичного товариства за зразком чеських спортивних статутів. Як зазначає А.Я. Нагірняк, Галицьке намісництво довго не затверджувало статут. Двічі влада відхиляла його, хоч це був, власне, переклад чеського статуту. І тільки після прийняття рішення про поширення цього статуту на Буковину було офіційно затверджено Статут спортивного товариства «Сокол». Статут затвердило Міністерство внутрішніх справ у Відні 26 липня 1893 р. (ухвала № 18026) і Галицьке намісництво 3 серпня 1893 р. (ухвала № 62583) [13]. Однак лише у 1894 р. австро-угорська влада дозволяє заснувати та розпочати роботу руханковому товариству «Сокол», яку ініціював В. Нагірний – перший голова «Сокола». «Соколи» мали власний прапор (лев на синьому полі), гімн («Соколи, соколи, ставайте в ряди»), гасла-кличі («Всі вперед – всі враз», «В здоровому тілі – здорова душа», «Де сила – там воля»), сокольське вітання – «Гаразд». До 1914 року в Західній Україні нараховувалося 974 сокольських товариств, що відіграли значну роль у розвитку національно-визвольного руху. З їх середовища вийшла значна кількість бійців і старшин легіону Українських Січових Стрільців, Корпусу січових стрільців Є. Коновальця, Галицької Армії. Про історію створення товариства та його надважливу роль у фізичному та національному вихованні молоді Галичини, широке розповсюдження теренами Західної України, великою кількістю членів маємо розвідки Нагірняк А.Я., Трофим'яка Б., О. Вацеби, І. Андрусів, Петрової В., Дем'янук О., Кондратюк К., Леник В. тощо [3, 10, 13, 20].

Для повноцінного функціонування спортивних гуртків та товариств виходять друком підручники, посібники та рекомендації О. Поповича (1889 – перший підручник руханки, який виданий у Чернівцях), І. Боберського («Забави й гри

рухові. Частина І» (1904), «Забави і гри рухові. Частина ІІ. Вісімнадцять гор мячевих» (1905), «Забави і гри рухові. Частина ІІІ. Копаний мяч» (1906), «Свобідні вправи для пожарних «Соколів» (1908), «Свобідні вправи. Частина 1. Вправи вільноруч Сандова», «Забави і гри рухові. Частина ІV. Ситківка» (1909), «Прилюдні вправи. Частина 3. Вправи списом» (1909), «Впоряд» (1909), «Прилюдні вправи. Частина 4. Вправи топирцем» (1909), «Лавчина і щеблівка» (1910), «Правила до гаківки» (1910), «Прилюдні вправи. Частина 2. Вправи вільноруч» (1910), «Прилюдні вправи. Частина 6. Вправи хоругвцями» (1910), «Примітки до прилюдних вправ. Частина 2» (1911), «Прилюдні вправи. Частина 7. Вправи палицями» (1911), «Прилюдні вправи. Частина 8. Вправи ручником» (1911), «Нові шляхи до тілесного виховання» (1911), «Прорух» (1912), Т. Франка («Ситківка», «Історія і теорія руханки» (1923), які вводили у практичний та науковий обіг спортивні терміни та поняття. Саме І. Боберському відводять провідну роль у постанні національної термінології в галузі фізичної культури та спорту. У своїх посібниках він впроваджує такі питомо українські спортивні терміни: «копаний м'яч» (футбол), «ситківка» (волейбол), «гаківка» (хокей), «стусан» (бокс), «лещетарство» (лижний спорт), «булавка» (метальна граната) тощо. «В особі І. Боберського, – зазначає І. Процик, – маємо феноменальне й рідкісне сполучення глибокого і вдумливого філолога й знавця спортивних дисциплін, зокрема футболу, термінологію яких він опрацьовував, що є ідеальним поєднанням для термінотворчої роботи... Як писав громадський діяч, правник і журналіст Теодор Данилів, «Боберський [...] був [...] спеціалістом у творенні термінів руханково-спортивного життя [2:21], de-facto – творцем української спортивної термінології» [13, с.77 – 78]. Про Івана Боберського та його надважливу роль у становленні термінології та галузі фізичної культури та спорту можна почерпнути з досліджень Е. Жарського, І. Процик, А. Сиви, Я. Тимчак, С. Шах та ін [7, 14, 15, 16, 19]. Все ж найбільше уваги до доробку І. Боберського у царині спортивної термінології привернула своїми студіями І. Процик. Вона детально аналізує футбольну термінологію у підручнику І. Боберського «Забави і гри рухові. Часть ІІІ. Копаний мяч», (1906), де укладає реєстр футбольних термінів, ужитому автором у підручнику, простежує їх генезу, тлумачить спеціальні футбольні назви, зіставляє футбольну лексику, вживану в галицькому футбольному

дискурсі поч. 20 століття, із сучасними футбольними термінами. «Більшість із використаних у підручнику Івана Боберського футбольних термінів, – стверджує І. Процик, – він сам і запропонував для широкого вжитку, перекладаючи назви спеціальних понять футболу, які функціонували в різних європейських мовах» [14, с. 78]. Дослідниця стверджує, що І. Боберський здійснив вдалу спробу створення системи назв футбольних понять на національному ґрунті, де питомі найменування переважають у всіх тематичних групах футбольної термінології, започаткувавши футбольний дискурс українською мовою в Галичині.

На початку 1914 у Львові зусиллями «Січового Союзу» вийшов друком перший україномовний вишкільний підручник «Правильник Піхотинців», укладачами якого були Осип Демчук та Осип Семенюк. Цю публікацію напруцьовань галицьких парамілітарних січово-стрілецьких організацій можна вважати однією з перших спроб творення української спортивної та військової термінології.

Водночас на теренах Центральної та Східної України, яка була у складі російської імперії, зацікавлення спортом мало спорадично-аматорський характер, де заняття фізичною культурою зазвичай було розвагою міської та заможної сільської молоді. Вже на поч. 20 століття зростає інтерес до спорту насамперед через вплив сокільський галицьких товариств, методи яких запроваджують у школах, вводячи в освітній процес гімнастику. Е. Жарський відзначає заслуги І. Боберського, який сприяв розповсюдженню ідей українського національного спорту не лише в Галичині, а й у підросійській Україні, надсилаючи зі Львова до Києва С. Щербця, притягаючи до співпраці М. Міхновського у Харкові та І. Луценка в Одесі. [7, с. 1162]. Європа дізнається про спортивні досягнення українців: І. Піддубного, О. Гаркавенка, П. Родзянка, але сприймає їх перемоги як здобутки представників російської імперії через відсутність на політичній карті того часу української держави. Перша світова війна 1914 року перервала розвій спортивного руху аж до національних змагань українців 1917–1921 рр.: сокільську гімнастику у навчальних закладах замінюють на військову підготовку.

Розвиток спортивної термінології також слід простежувати через тодішню пресу, де на поч. 20 століття ми спостерігаємо лише короткі сповіщення про події з фізичної культури. Лише з 1907 року товариство «Сокіл» починає видавати друкований орган «Сокільські вісті», а з 1911 року – «Вісті з Запоріжжя», щороку дру-

куються сокільські календарі, а товариство «Січ» мало свій журнал – «Січові вісті», які виходили періодично з 1912 до 1914 рр., та створювало свої календарі.

Таким чином, період зародження спортивної термінології кін. 19 – поч. 20 ст. знаменується бурхливим розвитком спортивної термінології, яка опиралася здебільшого на питомо українську лексику, творцем якої вважається відомий український громадський діяч, філолог, член Бойової управи УСС та чотар УГА, педагог, організатор, фундатор, теоретик і практик української національної фізичної культури Іван Боберський. На жаль, словників спортивної термінології цього періоду нема, але фіксація та тлумачення термінів відбувалася у посібниках та підручниках, які забезпечували навчальний та тренувальний процес в освітніх закладах та товариствах фізичної культури Галичини та Великої України.

Спортивна термінографія періоду окупації українських земель у міжвоєнний період має свою специфіку, пров'язану з історико-політичними чинниками, які впливали на її формування та функціонування. Зрозуміло, що особливості її розвитку сперті на стан термінотворення на територіях, які були окуповані Польщею та Радянським Союзом.

Та українських землях, які були під Польщею, відновлюють свою діяльність спортивні товариства «Сокіл» (586 осередків у 1928 р., а з 1939 р. через тиск польської влади скорочуються до 300 гнізд), «Сокіл – батько», пожежної справи «Січ», пізніше, після заборони діяльності якого у 1924 році, Р. Дашкевич на його основі створює «Луг». Постають нові жіночі та чоловічі секції, спортивні клуби: Карпатський леґетарський клуб, Львівський клуб ситківкарів, Український студентський спортивний клуб. «За такого розвитку, – зазначає Е. Жарський, – постала потреба в нарядній організації для планування праці. Спортова секція «Сокола Батька», й спортові клуби створили 1925 року Український Спортивний Союз (голови: О. Навроцький, Є. Савчак, Б. Гнатевич, С. Дмоховський. Б. Макарушка, С. Шухевич, О. Радловський), який провадив окружні й крайові змагання, курси та вишкільні табори, завів загальне точкування «Відзнаку Фізичної Вправності» (1934–1939), видавав правильники, журнали, організовував медичний контроль. [...] УСС закладає т-ва та секції (головне на селі) й фізкультурною роботою збуджує нац. свідомість мас» [7, с. 1164]. Зрозуміло, що така національна позиція УСС не могла подобатися польській владі, що спричинило її розпуск у 1937 р. та пізнішу заборону.

Відновлюється також повоєнна фізкультурна преса: «Сокільські вісті», «Вісті з Лугу». УСС мав такі друковані органи – «Спорт» (1925), згодом «Спортові вісті» та «Готові» (до 1935 р.). Також побачили світ «Альманах УСС» (1933) та «Готові» (до 1935 р.). У щоденних газетах «Діло», «Новий час» та ін. відводилися окремі сторінки для спортивних новин та інформації. Зазвичай друковані органи того часу послуговувалися термінологією, яку ввів в обіг І. Боберський.

Дещо іншою була ситуація на Великій Україні, яка була окупована більшовиками. Загальновідомо, що перше десятиліття радянська влада, побоюючись невдоволень та непокорі українців, запроваджує оманливу політику українізації для виявлення української патріотичної еліти, яку почне фізично та морально знищувати у 30-х роках 20 століття. У цей час свою плідну роботу провадить Інститут української наукової мови при ВУАН.

Серед 34 термінологічних словників, які були створені працівниками комісії ІУНМ, на жаль, не було спортивного термінологічного глосарію. Однак, 1928 року С. та О. Якубські уклали «Російсько-український словник військової термінології», де є терміни, які стосуються спортивної галузі. Словник був перекладним російсько-українським та містив 213 сторінок понять та термінів, серед яких можна зустріти і словникові статті загальноновживаних лексем, і терміни з фізичної культури та спорту. Словник базувався, зокрема, і на «Правильнику піхотинців» (1914). Прикметно, що у цьому глосарії вже не зустрічаємо питомих українських спортивних термінів. Так, копаний м'яч у Якубських лише футбол [15, с. 204], шерм – фехтування [15, с. 180], руханку замінила атлетика [15, с. 12], тощо.

Початок згортання політики українізації припинив термінографічну діяльність у радянській Україні на поч. 30-х років 20 ст. Почався період лінгвоциду: накладі термінологічних словників знищувалися, упорядників та авторів глосаріїв арештовували або убивали.

Таким чином, період окупації українських земель у міжвоєнний час характеризується науковим опрацюванням спортивної термінології, витворенням спортивної терміносистеми, яка опиралася на питомих українську лексику, а також використання та поповнення терміносистеми міжнародними відповідниками. На жаль, словника спортивної термінології цього часу ми не маємо, але багато спортивних термінів увійшли до складу «Правильника піхотинців» (1914) та «Російсько-українського словника військової термінології» (1928).

Радянський період спортивної термінографії охоплює кілька десятиліть: від кін. 40-х до поч. 90-х років 20 століття. Це час, коли у СРСР нівелюються усі досягнення української термінографії попередніх років, спортивної зокрема. Фізичне знищення української лінгвістичної еліти та її доробку, зокрема глосаріїв різних галузей знань, заборона українського правопису, так званої скрипниківки, вилучення з нього питомих українських рис, заборона літер, морфем, проголошення їх «буржуазно-націоналістичними» призупинило розвиток спортивної термінології та термінографії на кілька десятиліть. Відбувається процес «зближення» української та російської мов, що на практиці означав мовну асиміляцію, де українська мова мала втратити свої питомі риси на користь окупантської. Це була навмисна радянська політика, що передбачала витворення єдиного радянського народу з єдиною мовою – російською.

Такий стан в українській лінгвістиці «сприяв» лише укладанню перекладних глосаріїв. У цьому часовому відтинку побачила світ лише єдина спортивна термінографічна праця – «Російсько-український спортивний словник» 1973 року за редакцією С.І. Головащука. Цей глосарій містив близько 7000 термінів, перекладених з російської на українську мову. Більше інформації про це видання можна почерпнути зі студії О. Романчук та Р. Ковалю «Історія спортивної лексикографії» [17].

Термінографія часів незалежності України – це найплідніший період української спортивної лексикографії. Цей період розвитку термінографії добре висвітлено у студіях О. Романчук, Р. Коваль та Ю. Самсон [17, 18]. Саме у цей час поживалося укладання словників. Надбання спортивної термінографії аналізованого періоду можна класифікувати за загальноприйнятими видовими критеріями глосаріїв:

а) за інформаційним наповненням – галузеві перекладні (дво/багатомовні); енциклопедично-довідкові: тлумачні, тлумачно-перекладні, довідкові, тощо;

б) за часом творення термінів: сучасної та історичної термінології;

в) за способом поширення: словники загальноновживаної термінології, словники індивідуально-авторської термінології.

Найбільш заповненою нішею спортивної термінографії є перекладні словники. За останні три десятиліття світ побачили такі глосарії: «Російсько-український словник спортивних термінів» (О.П. Криштальський, 1991); «Російсько-український словник з фізичної куль-

тури і спорту» (В.Г. Осінчук, І.К. Попеску, 1993); «Короткий російсько-український словник з фізичної культури та спорту» (Д.М. Диньовський та ін., 1993); «Російсько-український фізкультурно-спортивний словник» (А.Р. Волинець, Ю.О. Гринь, Ю.О. Короп, О.В. Харчук, 1995); «Україно-російсько-англійський словник з фізичної культури і спорту (медико-біологічний аспект)» (Ю.М. Панишко, 1996); «Російсько-український словник з фізичної культури та спорту» (Л.І. Чигиленько, Г.І. Довгаль, Ф.А. Непийвода, 1997); «Словник-довідник труднощів перекладу спортивних термінів» (І.Т. Янків, 2000); «Українсько-російська, російсько-українська термінологіка спортивних ігор: словник» (В.Г. Осінчук, Л.В. Левків, 2003); «Російсько-український словник» (І.О. Анніна, Г. Н. Горюшина, І. С. Гнатюк, 2003); «Мова футболу: ілюстрований шестимовний словник футбольної лексики» (Р.С. Помірко, М.Б. Дубняк, Т.Р. Іваньо, М.І. Проців, 2009), «Українсько-польський, польсько-український перекладний словник футбольних термінів» (Левків Л.В., Хім'як В.М., Левків В.І., Осінчук В.В., 2012).

Енциклопедично-довідкові словники періоду незалежності України також суттєво доповнили скарбницю вітчизняної спортивної термінології. За цей час світ побачили такі глосарії: «Короткий спортивний словник-довідник» (М.Д. Зубалій, В.В. Сіркизюк, 2003); «Короткий тлумачний слов-

ник термінів галузі фізичної культури та спорту» (О.В. Боровська, 2003); «Словник-довідник з теорії та методики фізичного виховання» (В. Наумчук, 2004); «Енциклопедія олімпійського спорту України» (В. М. Платонов, 2005); «Словник футбольних термінів» (О.А. Свєрнєв, 2007); «Енциклопедія олімпійського спорту в запитаннях і відповідях» (М.М. Булатов, 2009); «Словник футбольної термінології» (В.В. Соломко, О.В. Соломко, 2009); «Короткий словник-довідник термінів спорту та фізичної культури» (Ю.О. Маркітантов, В.Ю. Маркітантов, 2010); «Термінологічний словник зі спортивних ігор» (І.Г. Цап, М.І. Цап, 2013).

Із глосаріїв, які належать до групи словників за часом творення термінів, вирізняється праця «Малий античний олімпійський словник» (І.К. Попеску, 1999). До глосаріїв, які систематизують індивідуально-авторську термінологію належить праця І. Процик «Лексика на позначення футбольних понять у праці Івана Боберського «Забава і гри рухові. Частина III. Копаний м'яч» (Львів, 1906): словник-довідник» (2023).

Таким чином, підсумовуючи наші спостереження, слід зазначити, що українська спортивна термінографія пройшла довгий та важкий шлях систематизації та унормування. Однак досі залишається потреба у повному сучасному уніфікованому виданні спортивної фахової лексики, що потребує нагального вирішення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Боровська О. До питання про національні та інтернаціональні терміни в українській спортивній терміносистемі. *Молода спортивна наука України: Збірник наукових статей в галузі фізичної культури та спорту*. Львів: ЛДІФК, 2001. Вип. 5. Т. 1. С. 23–24.
2. Боровська О. Національні витоки української термінології з фізичної культури та спорту. *Молода спортивна наука України: зб. наук. пр.* Львів, 2002. Вип. 6. Т. 1. С. 8–10.
3. Вацеба О. Нариси з історії спортивного руху в Західній Україні. І.-Франківськ: Лілея, 1997.
4. Гайдучок С. Читаю і згадую. *Сокільські Вісти*. 1937. Січень. Чис. 1. С. 5.
5. Данилів Т. Основоположник Пласту (До 80-річчя з дня народження д-ра Олександра Тисовського). Мюнхен. 1996.
6. Дикань І. Етимологічні аспекти сучасної української спортивної термінології. *Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту*. К.: Інститут української мови НАН України, 2008. С. 132–138.
7. Жарський Е. Фізична культура/Енциклопедія українознавства. Загальна частина. Репринтне відтворення видання 1949 року. К.: Інститут укр. археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського НАН України. 1995. С. 1161–1165.
8. Каленюк С.О. Функціонування спортивної лексики у мові українських засобів масової інформації. *Філологічні трактати*. 2018. Т. 10. С. 31–39.
9. Кондратенко Н.В. Тематичні групи спортивної лексики в українській політичній комунікації. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Філологія*. 2014. Т. 19. Вип. 4 (10). С. 127–135.
10. Лєник В. Українська організована молодь (молодечі організації від початків до 1914 року). Мюнхен – Львів, 1994.
11. Максимчук В.В. Неологізми футбольного дискурсу як об'єкт лексикографічного опису. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія: Філологія. 2015. Вип. 57. С. 85–89.
12. Молоткіна Ю.О. Функціонально-стильова диференціація новітніх запозичень у сучасній українській мові: дис.... д-ра філос. наук: 035.055. Тернопіль, Переяслав, 2020. 290 с.
13. Нагірняк А.Я. До історії створення та діяльності спортивного товариства «Сокіл» у Львові (кінець ХІХ – початок ХХ ст.). *Вісник НУ «Львівська політехніка»*. 2008. № 634. С. 26–31.

14. Процик І. Р. Іван Боберський – творець української футбольної термінології в Галичині. *Українська мова*. 2021. № 1 (77). С. 75–90.
15. Процик І.Р. «Копаний мяч учить боронити і здобувати»: тематична класифікація української футбольної термінології кін XIX – початку XX ст. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*: Серія: *Проблеми української термінології*. Львів, 2016. № 842. С. 151–157.
16. Процик І. Лексика на позначення футбольних понять у праці Івана Боберського «Забава і гри рухові. Част III. Копаний мяч» (Львів, 1906): словник-довідник. Львів : НТШ, 2023. 56 с.
17. Романчук О., Коваль Р. Історія спортивної лексикографії. *Молода спортивна наука України*. 2012. Т. 1. С. 271–276.
18. Самсон Ю.П. Становлення української спортивної терміносистеми у сучасний період. *Молодий вчений*. 2020. № 9.1 (85.1). С. 93–96.
19. Сова А. Іван Боберський: суспільно-культурна, військово-політична та освітньо-виховна діяльність. Львів, 2019.
20. Трофімчук К.В. Особливості спортивної лексики й термінології в засобах масової інформації. *Вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2009. № 23. С. 65–68.
21. Янків І. М. Українська спортивна термінологія (історико-методологічний аспект). Автореф. дис. канд. наук з фіз. культури і спорту. Луцьк, 2000. 18 с.

СЛОВНИКИ

1. Анніна І. О. Російсько-український словник / І. О. Анніна, Г. Н. Горюшина, І. С. Гнатюк. К. : Абрис, 2003. 1424 с.
2. Боровська О. В. Короткий тлумачний словник термінології галузі фізичної культури та спорту. Львів : ЛДІФК, 2003. 54 с.
3. Булатова М. М. Енциклопедія олімпійського спорту в запитаннях і відповідях. К. : Олімпійська література, 2009. 400 с.
4. Енциклопедія олімпійського спорту України / за ред. В. М. Платонов. К., 2005. 463 с.
5. Короткий словник-довідник термінів спорту та фізичної культури : навч. посіб. / упоряд. : Ю. О. Маркітантов, В. Ю. Маркітантов. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2010. 67 с.
6. Короткий словник футбольних термінів / авт.-уклад. О. А. Свєртнєв. Полтава: АСМІ, 2007. 36 с.
7. Короткий українсько-російський словник з фізичної культури і спорту /уклад. Д. М. Диньовський та ін. К. : Просвіта, 1993. 20 с.
8. Мова футболу: ілюстрований шестимовний словник футбольної лексики / уклад.: Р. С. Помірко, М. Б. Дубяк, Т. Р. Іваньо, М. І. Проців. Львів: Українські технології, 2009. 100 с.
9. Наумчук В. І. Словник-довідник основних термінів і понять з теорії та методики фізичного виховання і спорту. Тернопіль: «Астон», 2013. 96 с.
10. Українсько-польський, польсько-український перекладний словник футбольних термінів / уклад.: Левків Л. В., Хім'як В. М., Левків В. І., Осінчук В. В. Л. : ЛДУФК, 2012. 172 с.
11. Панишко Ю. М. Українсько-російсько-англійський словник з фізичної культури і спорту (медико-біологічні аспекти). Львів, 1996. 94 с.
12. Правильник піхотинців. Розділ І. Впоряд. Львів. 207 с.
13. Російсько-український словник з фізичної культури і спорту/ уклад.: В.Г. Осінчук, І. К. Попеску, Є. М. Рябенко та ін. Львів : Світ, 1993. 312 с.
14. Російсько-український фізкультурно-спортивний словник / уклад.: А.Р. Волинець, Ю. О. Гринь, Ю. О. Короп, О. В. Харчук ; за ред. Л. І. Мацько. К., 1995. 138 с.
15. Російсько-український словник військової термінології/ упор. О. Якубський, С. Якубський. К.: Державне видавництво України, 1928. 213 с.
16. Російсько-український словник з фізичної культури і спорту / укл. Л. І. Чипиленко, Г. І. Довгаль, Ф. А. Непийвода. Київ: ІЗМН, 1997. 160 с.
17. Російсько-український словник спортивних термінів / уклад. О. П. Криштальський. Львів: УСА, 1991. 85 с.
18. Російсько-український спортивний словник/уклад.: Н. Й. Фірсель, В. М. Калюжний; за ред. С. І. Головащука. К.: Здоров'я, 1973. 170 с.
19. Соломко В. В. Словник футбольної термінології. Львів, 2009. 37 с.
20. Цап І. Г. Термінологічний словник зі спортивних ігор. Івано-Франківськ : НАІР, 2013. 72 с.
21. Янків І. Словник-довідник труднощів перекладу спортивних термінів: методичні рекомендації для працівників галузі фіз. культури і спорту. Львів, 2000. 26 с.

Дата першого надходження рукопису до видання: 29.09.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 30.10.2025

Дата публікації: 28.11.2025